

Hallituksen toimintaan ja puoluejohdon taitavuuteen kohdistuva arviointi puoluekannatuksen selittäjänä¹

HEIKKI PALOHEIMO

ABSTRACT
Evaluation of
Government
Performance and
Party Leadership as
a Determinant of
Party Selection

The paper analyses electoral behaviour in Finland. Three questions are analysed: First, have party identification and party loyalty been declining? Second, are voters today more likely than in the past to make up their minds in general elections based on their evaluation of government performance? Third, are voters today more likely to cast their votes based on their evaluation of party leaders? These questions are analysed with logistic regression analyses using opinion polls taken between 1974 and 1999. In the 1990s, party loyalty was weaker than in previous decades. There is evidence that in the 1990s, voters tended more than previously to make up their minds based on their evaluation of government performance and party leadership. There are, however, cross-party differences. Support for the Conservatives was already dependent on evaluation of the government and party leadership in the 1970s. Evaluation of government performance had no effect on support for the Center party before the 1990s. Evaluation of government performance has had no effect on support for the Green party. To sum up, voters' evaluations of government performance and party leadership seem to have affected voting decisions more in the 1990s than in earlier decades. However, we do not know to what extent this is due to a new kind of electoral behaviour and to what extent it is due to the Finnish economic crisis of the 1990s.

Johdanto

Äänestyskäyttäytymistä koskevassa tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä kiinnitetty runsaasti huomiota siihen, kuinka paljon kansalaisten tyytyväisyys hallituksen harjoittamaan politiikkaan ja heidän arvionsa puoluejohtajien kyvykkyydestä vaikuttavat äänestyskäyttäytymiseen. Monista eri maista saatujen tutkimustulosten perusteella kehitys näyttää kulke-

neen suuntaan, jossa kansalaisten puolueuskollisuus heikkenee (Rose ja McAllister 1990) ja luokkasamaistumisen ja muiden sosio-ekonomisten tekijöiden vaikutus äänestyskäyttäytymiseen vähenee (Dalton ym. 1984; Evans 1999; Karvonen ja Kuhnle 2001) samalla kun tärkeitä vaaliteemoja (Budge ja Farlie 1983), hallituksen viimeaikaista toimintaa (Lewis-Beck 1990) ja puoluejohdon taitavuutta koskevien arvioiden (McAllister 1996) vaikutus kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen lisääntyy.

Martin Watterberg (Watterberg 1991) on Yhdysvaltojen presidentinvaaleja koskevassa analyysissään havainnut vaalikampanjoiden viime vuosikymmeninä tulleen yhä henkilökeskei-

---

1. Kiitän lehtori Matti Grönroosia, professori Leif Nordbergiä, professori Hannu Nurmea, professori Matti Wibergiä ja *Politiikka*-lehden refereeetä saamistani hyödyllisistä kommentteista.

semmiksi. Anthony Mughanin mukaan Britanin parlamenttivaalit ovat viime aikoina olleet yhä selvemmin pääministerivaaleja (Mughan 1993; Mughan 2000). Kansalaiset ottavat vaaleissa äänestämällä kantaa siihen, kumman suuren puolueen puheenjohtajan he toivovat tulevan valituksi seuraavaksi pääministeriksi.

Puoluejohtajien näkyvyys korostuu vaalikampanjoiden aikana. Matthew Meldelsohn (Mendelsohn 1993, 1994 ja 1996) sekä Elisabeth Gidengil, André Blais, Neil Nevitte ja Richard Nadeau (Gidengil ym. 2000) ovat tehneet kiinnostavia analyyseja Kanadan parlamenttivaaleista. He ovat havainneet, että puoluejohtajien taitavuutta koskevien arviointien vaikutus kansalaisten puoluevalintaan lisääntyy vaalikampanjan aikana sen seurauksena, että puoluejohtajat ovat kampanjan aikana poikkeuksellisen näkyvästi esillä tiedotusvälinejulkisuudessa. Vaalikampanjan aikana kansalaiset saattavat irrottautua perinteisistä puoluesidonnaisuuksistaan niin puoluejohtajien taitavuutta koskevan arvioinnin kuin tärkeinä pitämiinsä asiakysymyksiin omaksumansa kannan perusteella.

On kuitenkin myös toisenlaisia tuloksia, jotka tukevat käsitystä, että vaalikampanjan loppusuoralla epävarmat äänestäjät saattavat palata takaisin perinteiseen puoluekantaansa. Vuoden 2000 presidentinvaaleja koskevassa tutkimuksessa osoitan, että varsinkin Sdp:n ja Suomen Keskustan kannattajien puolueuskollisuus lisääntyi tuntuvasti vaalikampanjan loppupuolella (Paloheimo 2001, 112).

Myös hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi vaikuttaa puolueiden kannatukseen. Kaksipuoluejärjestelmissä suurten puolueiden kannatuksessa on aina ollut havaittavissa heiluriliikettä. Ajan mittaan hallituksessa olo kuluttaa hallitsevan puolueen kannatusta ja lisää oppositiopuolueen kannatusta, kunnes oppositiopuolue jossain vaiheessa lisää kannatustaan niin paljon, että se nousee hallitsevaksi puolueeksi. Monipuoluejärjestelmissä tämä pendeliike ei näy yhtä selvänä, mutta 1960-luvun lopulta alkaen hallitus-oppositio-asetelman vaikutus on näkynyt selvästi myös Suomen eduskuntavaaleissa. Vuoden 1983 vaaleja lukuun ottamatta pääministerin puolueen osuus eduskuntavaaleissa annetuista äänistä on aina laskenut vuodesta 1966 alkaen. Vastaavasti suurimman

oppositiopuolueen osuus eduskuntavaaleissa annetuista äänistä on vuodesta 1966 alkaen yhtä poikkeusta (vuoden 1972 eduskuntavaalit) lukuun ottamatta aina kasvanut. Matti Wibergin ja Hannu Koirasen kanssa kirjoittamassani artikkelissa (Paloheimo, Wiberg ja Koiranen 1993) on osoitettu, että taloudelliset suhdanteet vaikuttavat huomattavasti hallituspuolueiden vaalimenestykseen. Noususuhdanteiden aikana hallituspuolueet menestyvät vaaleissa yleensä hyvin. Laskusuhdanteiden aikana hallituspuolueet kokevat yleensä vaaleissa suuria takaiskuja. Samanlainen säännönmukaisuus löytyy muistakin läntisistä demokratioista (Lewis-Beck 1990).

Suomessa ei tietääkseni ole tehty tutkimuksia, joissa olisi analysoitu sitä, onko hallituksen toimintaan ja puoluejohdon taitavuuteen kohdistuva arviointi alkanut ajan mittaan vaikuttaa aikaisempaa enemmän kansalaisten puoluevalintaan. Pertti Pesosen, Risto Sänkiäho ja Sami Borgin vuoden 1991 eduskuntavaaleja käsittelevässä *Vaalikansan äänivalta*-tutkimuksessa (Pesonen, Sänkiäho ja Borg 1993) analysoidaan kyllä kansalaisten äänestyspäätösten perusteluita, mutta kirjassa ei analysoida puoluejohdon taitavuutta koskevan arvioinnin mahdollista vaikutusta äänestyspäätökseen.

Tässä artikkelissa tutkitaan puoluesamaistumisen sekä hallituksen toimintaa ja puoluejohdon taitavuutta koskevan arvioinnin vaikutusta kansalaisten puoluevalintoihin. Artikkelin keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat seuraavat:

1. Onko puolueuskollisuuden merkitys puoluevalinnan selittäjänä viime vuosikymmeninä vähentynyt?

2. Onko hallituksen toiminnan tuloksellisuutta koskevan arvioinnin vaikutus puolueiden kannatuksen selittäjänä lisääntynyt? Palkitsevatko ja rankaisevatko kansalaiset hallituspuolueita nykyään aikaisempaa enemmän sen perusteella, miten hallituksen arvioidaan onnistuneen tehtäviensä hoitamisessa?

3. Vaikuttaako puoluejohdon taitavuutta koskeva arviointi kansalaisten puoluevalintaan nykyään enemmän kuin menneinä vuosikymmeninä?

Tutkimusongelmaa analysoidaan ns. puolueiden ajankohtaistutkimusten kyselyaineistolla. Puolueiden ajankohtaistutkimukset ovat Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen, Keskus-

tapuolue/Suomen Keskustan, Kansallisen Kokoomuksen ja Suomen Kansan Demokraattisen liiton/Vasemmistoliiton vuodesta 1973 alkaen yleensä vuosittain yhdessä Suomen Gallup Oy:llä teettämiä haastattelututkimuksia, joissa on kysely kansalaisten käsityksiä ajankohtaisista poliittisista asioista. Puolueiden ajankoh- taistutkimusten aineistot on vuonna 2001 talti- oitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, mistä ne on saatu tämän tutkimuksen käyttöön (FSD1001–FSD1038).

Tarkastelu kohdistuu lähinnä neljän suurim- man puolueen kannatukseen. Skdl:ää ja vasem- mistoliittoa tarkastellaan yhtenä ja samana puo- lueena, vaikka muodollisesti ottaen vasemmis- toliitto on kokonaan uusi, vuonna 1990 perus- tettu puolue. Joka tapauksessa vuoden 1991 eduskuntavaaleissa yli puolet Skdl:ää edellisissä vaaleissa äänestäneistä antoi äänensä vasem- mistoliitolle.

1990-lukua koskevissa analyyseissa tarkas- tellaan myös viidenneksi suurimman puolueen, Vihreän liiton kannatusta. Lisäksi tarkastellaan Rkp:n, Lkp:n ja Skl:n kannattajien puolueuskol- lisuutta 1970-luvulta alkaen.

Käytettävissä olevan aineiston avulla ei va- litettavasti ole mahdollista testata sitä, lisään- tyykö puoluejohtajien kyvykkyyttä koskevien arviointien vaikutus puoluevalintaan vaalikam- panjan aikana. Sen analysoimiseksi pitäisi olla käytettävissä useita saman vaalikampanjan ai- kana tehtyjä mittauksia.

Tyytyväisyys hallituksen toimintaan

Puolueiden ajankohtaistutkimuksissa on aina tie- dusteltu kansalaisten tyytyväisyyttä kulloisenkin hallituksen toimintaan. Vastaaajia on pyydetty ar- vioimaan sen hetkisen hallituksen toimintaa ja esittämään, ovatko he hallituksen toimintaan pää- osin tyytyväisiä vai tyytymättömiä. Vuodesta 1992 alkaen kansalaisia on pyydetty arvioimaan, onko hallitus heidän mielestään onnistunut teh- tävässään hyvin vai huonosti.

Taulukkoon 1 on koottu tietoja kansalaisten tyytyväisyydestä ja tyytymättömyydestä halli- tuksen toimintaan vuodesta 1974 alkaen kah- den vuoden välein vuoteen 1998 asti. Aineis- to on ryhmitelty vastaajien puoluekannan mu- kaan. Taulukon perusteella voidaan tarkastel- la miten eri puolueiden kannattajien arviot hal-

lituksen toiminnasta poikkeavat toisistaan eri ajankohtina.

Keväällä 1974 maata hallitsi Kalevi Sorsan ensimmäinen hallitus, jossa oli ministereitä Sdp:stä, keskustapuolueesta, Lkp:stä ja Rkp:stä. Sorsan ensimmäistä hallitusta voi pitää EEC- hallituksena. Hallitus oli syksyllä 1972 runnottu kokoon Sdp:n ja keskustapuolueen voimakkaista erimielisyyksistä huolimatta, jotta virkamies- tasolla jo neuvoteltu EEC-vapaakauppasopimus voitaisiin allekirjoittaa. Hallitukseen tuli mu- kaan vain puolueita, joilla ei ollut kielteistä kantaa EEC-vapaakauppasopimukseen. Kevääl- lä 1974 hallituksen toiminnan onnistuneisuut- ta koskevia arvioita sävytti edellisen syksyn öljykriisi.

Taulukosta 1 havaitaan hallituspuolueiden (Sdp, Kesk) kannattajien olleen Sorsan hallituk- seen huomattavasti oppositiopuolueiden (Kok, Skdl) kannattajia tyytyväisempiä, kun indikaat- torina käytetään hallituksen toimintaan tyyty- väisten osuutta vastaajista. Tyytyväisyyden tai tyytymättömyyden intensiteettiä ei mitata. Skdl:n kannattajien tyytymättömyyttä sävytti varmaan myös se, että puolue oli vuoden 1972 eduskuntavaalien jälkeen jätetty oppositioon.

Keväällä 1976 kansantalous oli ajautunut la- maan öljykriisin seurauksena ja maata hallitsi presidentti Urho Kekkosen edellisenä syksynä kokoon runnaama Martti Miettusen hätätilahal- litus, jossa olivat mukana Sdp, keskusta, Skdl, Rkp ja Lkp. Oppositiopuolue kokoomuksen kannattajakunnassa tyytymättömyys tähän Miettusen II hallitukseen oli laajempaa kuin mihinkään muuhun hallitukseen ajanjaksossa 1974–1999. Skdl:n kannattajien tyytymättö- myys hallitukseen väheni Sorsan I hallituskau- teen verrattuna, kun puolue taas oli mukana hallituksessa. Sdp:n kannattajat sen sijaan oli- vat Miettusen II hallitukseen selvästi tyytymät- tömpiä kuin Sorsan I hallitukseen, mikä enteili hallituksen sisäistä hajoamista syksyllä 1976.

Martti Miettusen vähemmistöhallituksen (Miettunen III) jälkeen maahan nimitettiin ke- väällä 1977 Sorsan II hallitus. Se oli 1960- ja 1970-luvuille tyypillinen laajapohjainen kan- sanrintama. Siinä olivat mukana molemmat vas- emmistopuolueet, keskustapuolue ja molem- mat kansanpuolueet. Rkp tosin erosi hallituk- sesta keväällä 1978 markan devalvointia kos-

Taulukko 1. Hallituksen toimintaan tyytyväisten ja tyytymättömien prosentiosuus puolueittain.¹

Vuosi	1974	1976	1978	1980	1982	1984	1986	1988	1990	1992	1994	1996	1998
Haastattelukuukausi	touko-kesä	huhti	syys-loka	huhti-touko	marras	huhti-touko	huhti	maalis	syys	elo-syys	loka-marras	elo-syys	syys
Hallitus	Sorsa I	Miettunen II II	Sorsa IIb	Koivisto II	Sorsa IIIa	Sorsa IV	Sorsa IV	Holkeri	Holkeri	Aho	Aho	Lipponen I	Lipponen I
Hallitukseen tyytyväisten ja tyytymättömien osuus puolueittain													
Sdp:n kannattajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin	70	43	58	70	76	72	72	69	45	5	7	60	80
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti	16	39	18	19	15	20	19	19	47	95	91	36	16
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	<i>54</i>	<i>4</i>	<i>40</i>	<i>51</i>	<i>61</i>	<i>52</i>	<i>53</i>	<i>50</i>	<i>-2</i>	<i>-90</i>	<i>-84</i>	<i>24</i>	<i>64</i>
Keskustan kannattajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin	57	60	47	67	61	58	63	31	18	45	69	18	24
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti	27	27	16	17	22	29	23	59	61	48	26	79	73
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	<i>30</i>	<i>33</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>39</i>	<i>29</i>	<i>40</i>	<i>-28</i>	<i>-43</i>	<i>-3</i>	<i>43</i>	<i>-61</i>	<i>-49</i>
Kokoomuksen kannattajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin	27	18	17	58	44	42	46	74	61	40	57	51	77
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti	62	67	13	31	43	45	45	14	18	57	40	44	23
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	<i>-35</i>	<i>-49</i>	<i>4</i>	<i>27</i>	<i>1</i>	<i>-3</i>	<i>1</i>	<i>60</i>	<i>43</i>	<i>-17</i>	<i>17</i>	<i>7</i>	<i>54</i>
Skdl/Vasemmistoliiton kannattajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin	24	41	44	43	59	29	46	30	7	0	5	29	64
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti	65	45	13	36	32	62	39	59	73	100	92	71	33
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	<i>-41</i>	<i>-4</i>	<i>31</i>	<i>7</i>	<i>27</i>	<i>-33</i>	<i>7</i>	<i>-29</i>	<i>-66</i>	<i>-100</i>	<i>-87</i>	<i>-42</i>	<i>31</i>
Vihreän liiton kannattajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin						44	43	32	23	15	16	28	40
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti						42	37	42	55	84	83	64	53
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>						2	6	-10	-32	-69	-67	-36	-13
Kaikki vastaajat													
Arvioi hallituksen onnistuneen hyvin	47	38	38	59	59	50	58	54	30	15	28	28	48
Arvioi hallituksen onnistuneen huonosti	34	43	42	26	26	35	30	32	45	80	64	61	40
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	<i>13</i>	<i>-5</i>	<i>-4</i>	<i>33</i>	<i>33</i>	<i>15</i>	<i>28</i>	<i>22</i>	<i>-15</i>	<i>-65</i>	<i>-36</i>	<i>-33</i>	<i>8</i>

Lähdeaineisto: Puolueiden ajankohtaistutkimukset. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. FSD1001-FSD1037.

1. Vastaajien tyytyväisyyttä kulloisenkin hallituksen toimintaan koskevan kysymyksen sanamuoto on eri vuosien haastattelussa jonkin verran vaihdellut. Vuosina 1974-1990 vaihtoehdot olivat etupäässä tyytyväinen, etupäässä tyytymätön ja ei osaa sanoa. Vuosina 1992-1996 vastaajilta kysyttiin kuinka hyvin hallitus on onnistunut tehtävässään. Vastausvaihtoehdot olivat hyvin, melko hyvin, melko heikosti, heikosti ja ei osaa sanoa. Oheisessa taulukossa vaihtoehdot hyvin ja melko hyvin on laskettu yhteen. Samoin on laskettu yhteen vaihtoehdot melko heikosti ja heikosti. Vuoden 1998 haastattelussa vastausvaihtoehdot olivat hyvin, melko hyvin, melko huonosti, huonosti ja ei osaa sanoa.

kevan erimielisyyden seurauksena. Sen jälkeen markan yllättävätkään devalvaatiot eivät enää ole saaneet Rkp:tä jättämään hallitusta. Sekä Sdp:n, Skdl:n että oppositiossa olevan kokoomuksen kannattajat suhtautuivat Sorsan Iib hallitukseen selvästi myönteisemmin kuin Miettusen II hallitukseen.

Vuoden 1979 eduskuntavaalien jälkeen nimetty Koiviston II hallitus oli sitä seuranneen Sorsan III hallituksen kanssa koko tarkastelujanjakson suosituin hallitus. 1970-luvun loppupuolen lama oli ohitettu ja se todennäköisesti kasvatti kansalaisten tyytyväisyyttä niin Koiviston II kuin Sorsan III hallitukseen. Sdp:n kannattajakunnassa Koiviston hallitukseen tyytyväisiä oli suhteellisesti enemmän kuin muiden puolueiden kannattajakunnissa, mutta myös keskustapuolueen kannattajat olivat Koiviston II hallitukseen verraten tyytyväisiä, vaikka politiikan ylätasolla käytiin jo kiihkeätä taistelua presidentinvaalien asemien varmistamiseksi.

Koiviston II hallitus oli suosittu myös kokoomuslaisten keskuudessa. Vain Holkerin hallitus ja Lipposen I hallitus toimikautensa loppupuolella ovat tarkastelukaudella olleet kokoomuslaisten keskuudessa Koiviston II hallitusta suosituimpia, kun asiaa vertaillaan hallituksen toimintaan tyytyväisten osuudella.

Koiviston tultua valituksi tasavallan presidentiksi Sorsan III hallitus jatkoi samalla kansanrintamapohjalla (Skdl, Sdp, Kesk, Rkp). Kokoomuksen kannattajakunnassa Sorsan III hallitukseen tyytymättömiä oli jonkin verran enemmän kuin Koiviston II hallitukseen tyytymättömiä. Skdl:n kannattajakunnassa sen sijaan Sorsan III hallitukseen tyytyväisiä oli enemmän kuin sitä edeltävään Koiviston hallitukseen tyytyväisiä.

Vuoden 1983 eduskuntavaalien jälkeen hallituspohja muuttui, kun Skdl jäi oppositioon ja Kalevi Sorsa ovelalla vedollaan nosti Smp:n neljänteen hallitukseensa. Niinpä Skdl:n kannattajien arviot muuttuivat heti aikaisempaa kriittisemmiksi hallitusta kohtaan. Sdp:n kannattajakunnassa Sorsan III ja IV hallituksen toimintaan tyytyväisiä oli suhteellisesti enemmän kuin minkään muun puolueen kannattajakunnassa, kuten Koiviston II hallituksen aikanakin.

Harri Holkerin hallituksen nimittäminen oli merkittävä käänne Suomen politiikassa. Holkerin hallitus oli itsenäisen Suomen ensimmäinen

enemmistöhallitus, jossa maalaisliitto/keskustapuolue ei ollut mukana. Keskustapuolueen jääminen oppositioon ja kokoomuksen nousu hallituksen 21 oppositiovuoden jälkeen näkyi heti puolueiden kannattajien suhtautumisessa hallitukseen. Kokoomuslaisten keskuudessa hallituksen toimintaan tyytyväisiä oli nyt suhteellisesti enemmän kuin muiden tarkasteltujen puolueiden kannattajakunnissa. Oppositioon jääneiden keskustapuolueen ja Skdl:n kannattajien enemmistö arvioi Holkerin hallituksen onnistuneen toiminnassaan kehnosti. Myös sosialidemokraattien kannattajien suhtautuminen Holkerin hallitukseen viileni tuntuvasti hallituskautensa loppupuolella. Oppositiossa olevan keskustan kannatus nousi vaalikauden aikana 18 prosentista 25 prosenttiin. Sekä kokoomuksen että Sdp:n kannatuskäyrät näyttivät Holkerin hallituskautensa loppupuolella alaspäin. Se hermostutti kuitenkin enemmän hallituksessa melkein neljännesvuosisadan lähes keskeytyksettä istunutta Sdp:tä kuin hallitukseen pitkän oppositioauden jälkeen noussutta kokoomusta.

Vuoden 1991 eduskuntavaalien jälkeen nimetty Esko Ahon hallitus jakoi kansalaisten mielipiteitä puolueittain voimakkaammin kuin mikään muu tarkastelukauden hallituksista. Niin keskustan kuin kokoomuksen kannattajissa oli runsaasti sekä hallituksen toimintaan tyytyväisiä että tyytymättömiä. Vasemmistopuolueiden kannattajat sen sijaan olivat lähes kokonaisuudessaan tyytymättömiä Ahon hallitukseen ja myös vihreän liiton kannattajista neljä viidesosaa oli Ahon hallitukseen tyytymättömiä.

Vuoden 1995 eduskuntavaalien jälkeen nimetty Paavo Lipposen I hallitus jakoi mielipiteitä taas uudella tavalla. Nytkin hallituksen toimintaan tyytyväisten osuus oli suurin pääministerin puolueen kannattajien keskuudessa. Oppositioon jääneen keskustan kannattajakunnassa oli eniten tyytymättömiä. Myös vihreiden kannattajien enemmistö katsoi Lipposen hallituksen onnistuneen toiminnassaan huonosti, vaikka puolue oli mukana Lipposen hallituksessa.

Taulukon 1 tuloksista voidaan yhteenvedona esittää seuraavat johtopäätökset:

1. Jokaisen tarkastellun hallituksen osalta hallituksen toimintaan tyytyväisiä löytyi suhteellisesti eniten pääministerin puolueen kannattajakunnassa.

2. Useimmissa tapauksissa hallituksen toimintaan tyytyväisiä on ollut hallituspuolueiden kannattajakunnissa suhteellisesti enemmän kuin oppositiopuolueiden kannattajakunnissa. Tästä säännönmukaisuudesta on taulukossa 1 vain yksi poikkeus. Oppositiossa olevan kokoomuksen kannattajakunnassa oli enemmän Koiviston II hallitukseen tyytyväisiä kuin hallituksessa olevan Skdl:n kannattajakunnassa.

3. Taloudelliset suhdanteet vaikuttavat siihen, kuinka tyytyväisiä kansalaiset ovat hallituksen toimintaan. Lama-aikoina hallituksen toimintaan tyytymättömiä on ollut enemmän kuin hallituksen toimintaan tyytyväisiä. Muina aikoina hallituksen toimintaan tyytyväisiä on ollut enemmän kuin tyytymättömiä.

4. Lama-aikoina hallituspuolueiden ja oppositiopuolueiden kannattajien arviot hallituksen toiminnasta eroavat toisistaan jyrkemmin kuin taloudellisesti suotuisina aikoina.

Arviot puoluejohtajien taitavuudesta

Taulukkoon 2 on koottu tietoja siitä, kuinka suuri osa haastatelluista on pitänyt tarkastelta-

vien puolueiden puoluejohtoa taitavana ja kuinka suuri osa on pitänyt puoluejohtoa taitamattomana. Puoluejohdon taitavuutta koskevaa arviota on puolueiden ajankohtaistutkimuksissa vuosina 1974–1980 mitattu kysymällä ”sopiiko puolueeseen ominaisuus – taitava puoluejohto”. Vuodesta 1988 alkaen puoluejohdon taitavuutta koskevaa arviota on mitattu kysymällä ”millainen merkitys puolueelle (x) on sillä, että puolueen puheenjohtajana on nimenomaan (y)”. Vastajia on pyydetty arvioimaan lisääkö vai vähentääkö puolueen puheenjohtaja puolueensa kannatusta vai eikö hänellä ole vaikutusta puolueensa kannatukseen. Vastajat, jotka arvioivat puolueen puheenjohtajan lisäävän puolueensa kannatusta, on taulukossa 2 luokiteltu puoluejohtoa taitavana pitävien ryhmään.

Vuodesta 1988 alkaen käytetty kysymyksen sanamuoto viittaa yksiselitteisesti nimenomaan puolueen puheenjohtajaan. Aikaisemmin käytetty sanamuoto ”taitava puoluejohto” on avarampi. Haastatteluun vastanneet saattavat ajatella sen tarkoittavan myös esimerkiksi puolueen ministereitä tai puoluesihteerä. 1980-luvulle asti puoluesihteerit olivat huomattavasti nä-

Taulukko 2. Eri puolueiden puoluejohtoa taitavana pitävien¹ ja taitamattomana pitävien² prosenttiosuus vuosina 1974–1999.

	1974	1976	1978	1980	1988	1990	1992	1994	1996	1997	1999
Sdp:n puoluejohtoa taitavana pitäviä	32	31	39	21	30	37	31	29	33	33	
Sdp:n puoluejohtoa taitamattomana pitäviä	5	7	6	5	10	24	42	28	33	35	34
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	27	24	33	16	20	13	-11	1	0	-2	
Keskustan puoluejohtoa taitavana pitäviä	32	29	46	17	56	31	23	35	55	53	
Keskustan puoluejohtoa taitamattomana pitäviä	4	6	4	4	23	21	62	35	24	27	29
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	28	23	42	13	33	10	-39	0	31	26	
Kokoomuksen puoluejohtoa taitavana pitäviä	26	24	42	26	45	52	45	22	50	51	
Kokoomuksen puoluejohtoa taitamattomana pitäviä	4	5	4	2	12	12	36	35	18	19	15
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	22	19	38	24	33	40	9	-13	32	32	
Skdl/Vas:n puoluejohtoa taitavana pitäviä	14	18	27	10	18	27	17		37	36	
Skdl/Vas:n puoluejohtoa taitamattomana pitäviä	7	8	6	6	11	14	46	27	28	29	23
<i>Kahden edellisen rivin erotus</i>	7	10	21	4	7	13	-29		9	7	
Vihreiden puoluejohtoa taitavana pitäviä							25				
Vihreiden puoluejohtoa taitamattomana pitäviä							35	25	26	24	24

Lähdeaineisto: Puolueiden ajankohtaistutkimukset. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. FSD1001-FSD1038.

1. Puoluejohdon taitavuutta koskevaa arviota on vuosina 1974–1980 mitattu kysymällä, sopiiko ominaisuus ”taitava puoluejohto” kyseiseen puolueeseen. Vuodesta 1988 alkaen puoluejohdon taitavuutta koskevaa arviota on mitattu kysymällä, lisääkö puolueen puheenjohtaja puolueen kannatusta. Myönteisesti vastanneet on oheisessa taulussa luokiteltu puoluejohtoa taitavana pitäviksi.

2. Puoluejohdon taitamattomuutta koskevaa arviota on vuosina 1974–80 mitattu kysymällä, sopiiko puolueeseen ominaisuus ”puolueella ei ole riittävästi taitavia johtajia”. Vuonna 1988 puoluejohdon taitamattomuutta koskevaa arviota on mitattu kysymällä, vähentääkö puolueen puheenjohtaja puolueensa kannatusta. Vuodesta 1990 vastaajilta on kysytty, sopiiko puolueeseen ominaisuus ”taitamaton puoluejohto”.

kyvämpiä puoluepamppuja kuin sen jälkeen. Esimerkiksi Kalevi Sorsa nousi vuonna 1972 pääministeriksi sosialidemokraattisen puolueen puoluesihteerinä, ei puolueen puheenjohtajana. Skp:n pääsihteeri Arvo Aalto oli 1970-luvun lopulla työvoimaministerinä samaan aikaan kun puolueen puheenjohtaja Aarne Saarinen toimi kansanedustajana.

Puoluejohdon taitamattomuutta koskevaa arviota on vuosina 1974–1980 mitattu kysymällä ”sopiiko puolueeseen ominaisuus – puolueella ei ole riittävästi taitavia johtajia”. Vuonna 1988 puoluejohdon taitamattomuutta koskevaa arviota on mitattu kysymällä ”millainen merkitys puolueelle (x) on sillä, että puolueen puheenjohtajana on nimenomaan (y)”. Vastaajia on pyydetty arvioimaan lisäksi vai vähentääkö puolueen puheenjohtaja puolueensa kannatusta vai eikö hänellä ole vaikutusta puolueensa kannatukseen. Vastaajat, jotka arvioivat puolueen puheenjohtajan vähentävän puolueensa kannatusta, on taulukossa 2 luokiteltu puoluejohtoa taitamattomana pitävien ryhmään. Vuodesta 1990 alkaen vastaajilta on kysytty, ”sopiiko puolueeseen ominaisuus – taitamaton puoluejohto”.

Monet tekijät vaikuttavat siihen, kuinka taitavana tai taitamattomana kansalaiset pitävät eri puolueiden johtoa. Näihin arvioihin vaikuttavat mm. kansalaisten puoluesamaistuminen, se kuinka läheisenä tai etäisenä he puoluetta ja sen johtoa itselleen pitävät, poliittiset tilannetekijät, tärkeät asiakysymykset, taloudelliset suhdanteet ja arviot puoluejohtajien henkilökohtaisista ominaisuuksista.

Vuosien 1974 ja 1976 mielipidemittauksissa minkään puolueen johto ei noussut selvästi toisten yläpuolelle, kun tarkastellaan sitä, kuinka suuri osa vastaajista piti puoluejohtoa taitavana. Sdp:n puheenjohtajana oli vuonna 1974 Rafael Paasio, vuonna 1976 Kalevi Sorsa. Johannes Virolainen johti keskustapuoluetta, Harri Holkeri kokoomusta ja Ele Alenius Skdl:ää. Skdl:n johdon taitavuutta arvioidessaan vastaajat ovat voineet ajatella myös Skp:n johtoa. Skp:n puheenjohtajana toimi tuolloin Aarne Saarinen ja puoluesihteerinä Arvo Aalto.

Vuonna 1978 kansalaiset suhtautuivat keskustapuolueen johtoon selvästi myönteisemmin kuin muiden suurten puolueiden johtoon. Lähes puolet vastaajista piti keskustapuolueen johtoa

taitavana. Tilanne muuttui kuitenkin dramaattisesti kevääseen 1980 mennessä. Samalla kun keskustapuolue kävi ankaraa puheenjohtajataistoa ja media kohisi puheenjohtaja Virolaisen aviokriisistä, kansalaisten arviot puoluejohdon taitavuudesta muuttuivat jyrkästi kielteiseen suuntaan. Myös kokoomuksen puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot kääntyivät kielteiseen suuntaan Ilkka Suomisen vuonna 1979 alkaneen puheenjohtajakauden alussa.

Niin keskustapuolueen kuin kokoomuksen puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot kääntyivät taas selvään nousuun 1980-luvulla. Vuoden 1987 ns. kassakaappisopimuksen saamista kielteisestä julkisuudesta huolimatta keväällä 1988 peräti 56 prosenttia vastaajista piti keskustapuolueen johtoa taitavana (puheenjohtajana Paavo Väyrynen). Syksyllä 1990 kokoomus erottautui muista puolueista, kun puolet vastaajista piti kokoomuksen johtoa taitavana (puheenjohtajana Ilkka Suominen). Vuonna 1987 Sdp:n puheenjohtajaksi valittu Pertti Paasio ei koko puheenjohtajakautenaan nostanut puoluettaan johdon taitavuutta koskevan arvioinnin kärkeen. Niinä vuosina kun Suominen, Väyrynen ja Paasio olivat samaan aikaan puolueidensa puheenjohtajina, Sdp jäi aina puoluejohdon taitavuutta koskevassa arvioinnissa pronssisijalle.

1990-luvun alusta alkaen kansalaisten arviot kaikkien tarkastelun kohteena olevien puolueiden johdon taitavuudesta muuttuivat selvästi kielteisempään suuntaan. 1970- ja 1980-luvuilla puoluejohtoa taitamattomana pitävien osuudet olivat yleensä alle 10 prosenttia ja vain muutamissa tapauksissa sitä suurempia. 1990-luvulla kaikkien tarkastelun kohteena olevien puolueiden johtoa taitamattomana pitävien osuudet kasvoivat huomattavasti. 1990-luvulla oli tavallista, että viidesosa tai kolmasosa vastaajista piti tarkasteltavien puolueiden johtoa taitamattomana. Hetkellisesti jopa yli puolet vastaajista on voinut pitää jonkin puolueen puoluejohtoa taitamattomana. Tämä muutos yhdistyy selvästi 1990-luvun alussa alkaneeseen talouslamaan mutta voi perustua muihin tekijöihin.

Samaan aikaan puolueet ovat muuttaneet vaalikampanjatyylejään. Vuoden 1991 eduskuntavaaleista alkaen suuret puolueet ovat eduskuntavaalikampanjoissa aktiivisesti markkinoineet oman puolueensa puheenjohtajaa varteen-

otettavimpana pääministeriehdokkaana. Tätä ennen, vanhassa semipresidentiaalisessa Suomessa, puolueet eivät vaalikampanjoissaan rohjenneet avoimesti ottaa kantaa pääministerikysymykseen. Pääministerin valinta kuului presidentin valtaoikeuksiin.

Syksyllä 1992 tehdyssä mielipidemittauksessa vain kokoomuksen puoluejohtoa (puheenjohtajana Pertti Salolainen) taitavana pitävien osuus oli suurempi kuin puoluejohtoa taitamattomana pitävien osuus. Muiden puolueiden kohdalla oli enemmän puoluejohtoa taitamattomana pitäviä kuin puoluejohtoa taitavana pitäviä. Kriittisyyden lisäys kohdistui kaikkein voimakkaimmin pääministerinä toimivan Esko Ahon puolueeseen. Runsas 60 prosenttia vastaajista piti syksyllä 1992 keskustan puoluejohtoa taitamattomana.

Oppositiopuolueiden johtoa ei kuitenkaan taluslaman aikana välttämättä arvioitu hallituspuolueiden johtoa myönteisemmin. Kansalaiset suhtautuivat Ulf Sundqvistin johtaman Sdp:n puoluejohdon taitavuuteen kriittisemmin kuin hallituksessa olevan kokoomuksen johdon taitavuuteen. Syksyllä 1992 pankkikriisi alkoi jo heikentää Sundqvistin arvostusta, kun taas ulkomaankauppaministerinä toimiva Salolainen ratsasti siinä vaiheessa EU-jäsenyysneuvottelujen alkuvaiheen euforisella aallonharjalla.

Vuoteen 1994 mennessä kokoomusjohdon arvostus oli kuitenkin rapautunut, kun Salolainen halusi tehdä kokoomuksesta kaaderipuolueen ja puoluetoimiston väki halusi pitää sen joukkopuolueena. Syksyllä 1994 tehdyn mielipidekyselyn tekoaikana Sauli Niinistö oli juuri valittu Salolaisen tilalle kokoomuksen puheenjohtajaksi. Vuosien 1996 ja 1997 mielipidemittauksissa noin puolet vastaajista piti niin keskustan kuin kokoomuksen puoluejohtoa taitavana. Kokoomuksen puoluejohtoa taitamattomana pitäviä on vuosien 1996-1999 mielipidemittauksissa ollut vähemmän kuin minkään muun tarkastelun kohteena olevan puolueen. Se heijastanee Niinistön vahvuutta 1990-luvun loppupuolen poliittisessä elämässä. Sdp menestyi 1990-loppupuolella tehdyissä, puoluejohdon taitavuutta koskevilla arvioissa huomattavasti heikommien. Vuonna 1999 Sdp sijoittui viiden puolueen johdon taitavuutta koskevassa arvioinnissa viimeiseksi. Sdp:n puoluejohtoa taitamattomana pitäviä oli enemmän kuin muiden

puolueiden johtoa taitamattomana pitäviä.

Puoluejohdon taitavuutta koskevissa arvioissa näyttää olevan seuraavia säännönmukaisuuksia:

1. Suotuisina taloudellisina aikoina puolueen puheenjohtajan toimiminen ministerinä lisää puoluejohdon myönteistä arvostusta. Taloudellisesti huonoina aikoina puolueen puheenjohtajan toimiminen ministerinä lisää puoluejohtoon kohdistuvaa kritiikkiä.

2. Puolueen puheenjohtajan vaihduttua kestää aikansa ennen kuin uusi puoluejohto pystyy hankkimaan laajaa luottamusta kansalaisten keskuudessa. Sen sijaan puoluejohdon taitavuuteen kohdistuvan luottamuksen voi menettää nopeasti, kuten keskustan puoluejohto vuonna 1980. Puoluejohdon taitavuutta koskevilla arvioinneissa näyttää pätevän sama säännönmukaisuus kuin luottamuksessa yleensäkin. Luottamuksen rakentaminen vie aikansa, mutta sen voi menettää hyvinkin nopeasti.

Puolueuskollisuus

Puolueiden ajankohtaistutkimuksissa on aina kysytty sekä vastaajan puoluekantaa haastatteluhetkellä että puoluevalintaa haastattelua edeltäneissä vaaleissa. Näiden tietojen perusteella on mahdollista muodostaa kuvaa eri puolueiden kannattajien puolueuskollisuudesta ja siinä havaittavista muutoksista ajan kuluessa. Puolueuskollisuutta voidaan mitata laskemalla kuinka suuri osa vastaajista kannattaa haastatteluhetkellä samaa puoluetta, mitä he kannattivat edellisissä vaaleissa.

Taulukossa 3 tarkastellaan vastaajien puolueuskollisuutta ennen eduskuntavaaleja tehdyissä mielipidemittauksissa 1970-luvun puolivälistä vuoteen 1999. Haastatteluhetken puoluekantaa koskevassa kysymyksessä vastaajilta on kysytty, ”jos eduskuntavaalit olisivat nyt, mitä puoluetta tai ryhmittymää äänestäisitte?” Edeltävien vaalien puoluekantaa koskeva tiedustelu ei kuitenkaan valitettavasti aina viittaa edellisiin eduskuntavaaleihin. Vuosien 1974, 1978, 1982 ja 1990 mielipidemittauksissa kysyttiin, mitä puoluetta vastaaja äänesti edellisissä kansallisaaleissa. Monipuolisemman aineiston avulla olisi mahdollista jakaa puolueuskollisuuden tarkastelu kolmeen eri osaan: puolueuskollisuus eduskuntavaaleissa, puolueuskollisuus

kunnallisvaaleissa ja puolueuskollisuus yhdeltä vaaliareenalta toiselle siirryttäessä. Mahdollisimman luotettavan kuvan saaminen puolueuskollisuudesta eduskuntavaaleissa edellyttäisi, että meillä olisi käytettävissämme tietoa haastateltujen toteutuneesta äänestyskäyttäytymisestä kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Nyt käytettävissä olevalla aineistolla on verrattava vastaajan äänestysaikomusta vastaajan ilmoittamaan aikaisempaan äänestyskäyttäytymiseen.

Lkp:tä lukuun ottamatta kaikkien puolueiden kannattajien puolueuskollisuus on ajan kuluessa vähentynyt. Lkp:tä lukuun ottamatta kaikkien puolueiden puolueuskollisuusluvut olivat 1970-luvulla yli 70 prosenttia ja korkeimmillaan noin 90 prosenttia. 1990-luvun loppupuolella kaikkien puolueiden puolueuskollisuusluvut jäivät alle 80 prosentin ja alhaisimmat noin 50 prosentin tasolle.

Lineaaristen trendien perusteella tarkasteltuna Skdl/vasemmistoliiton, Skl:n ja Sdp:n kannattajien puolueuskollisuus on laskenut eniten. Myös kokoomuksen kannattajien puolueuskol-

lius on vähentynyt keskimääräistä enemmän, mutta on kuitenkin vuosia 1990 ja 1995 lukuun ottamatta ollut aina koko aineiston keskiarvoa suurempi.

Puolueuskollisuusluvun keskiarvo on laskettu kunkin sarakkeen luvuista painotettuna keskiarvona käyttämällä painoina puolueiden kannatussuhteita haastatteluajankohtaa edeltäneissä eduskuntavaaleissa. Puolueuskollisuudessa näyttää 1990-luvulla tapahtuneen selvä tasomuutos. Ennen 1990-lukua keskimääräinen puolueuskollisuus oli kaikkina tarkasteluvuosina yli 80 prosenttia. Vuonna 1990 puolueuskollisuus pieneni 14 prosenttiyksikköä ja on sen jälkeen pudonnut alle 70 prosentin.

Hallituksen toimintaa ja puoluejohdon taitavuutta koskeva arviointi puoluekannatuksen selittäjänä.

Kansalaisten puolueuskollisuus näyttää viime aikoina selvästi vähentyneen. Mutta onko hallituksen toiminnan tuloksellisuutta ja puoluejohdon taitavuutta koskevan arvioinnin vaiku-

Taulukko 3. Eri puolueiden kannattajien puolueuskollisuus 1974-1999.¹

	1974	1978	1982	1986	1990	1995	1999	trendi
Sdp	88	85	89	90	76	73	59	-4,4
Kesk	80	86	86	88	82	64	68	-3,0
Kok	84	88	93	89	67	57	76	-4,0
Skdl/Vas	91	85	78	76	52	67	64	-5,1
Rkp	81	88	82	75	92	74	71	-1,7
Skl	75	72	48	87	43	52	48	-4,5
Lkp	50	63	25	72	50	50		0,2
Vihr				68	72	53	61	-4,0
Keskiarvo	83	84	82	86	72	64	65	-3,7

Lähdeaineisto: Puolueiden ajankohtaistutkimukset. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. FSD1001-FSD1038.

1. Vastaajien puolueuskollisuutta on mitattu kysymällä vastaajilta, mitä puoluetta he äänestivät edellisissä vaaleissa ja mitä puoluetta he äänestäisivät, jos eduskuntavaalit olisivat nyt. Puolueuskollisuusluku on se prosenttiosuus vastaajista, joka on ilmoittanut äänestävänsä samaa puoluetta kuin äänesti edellisissä vaaleissa. Puolueuskollisuusluvun keskiarvo on laskettu painotettuna keskiarvona kunkin sarakkeen puolueuskollisuusluvuista käyttämällä painoina puolueiden haastatteluajankohtaa edeltävissä eduskuntavaaleissa saamaa osuutta äänistä.

Tulosten luotettavuutta heikentää se, että vuosien 1974, 1978, 1982 ja 1990 mittauksissa ei vertailla keskenään kaksia peräkkäisiä eduskuntavaaleja vaan haastatteluajankohtaa edeltävien kunnallisvaalien äänestyskäyttäytymistä verrataan haastatteluhetkellä esitettyyn arvioon siitä, mitä puoluetta äänestäisi, jos eduskuntavaalit olisivat nyt.

Viimeisellä sarakkeella esitettävä trendi on kyseisen rivin luvuista lasketun lineaarisen regressioyhtälön kulmakerroin.

Haastattelut on tehty touko-kesäkuussa 1974, syys-lokakuussa 1978, marraskuussa 1986, syyskuussa 1990, helmikuussa 1995 ja tammikuussa 1999.

tus puoluevalintaan samalla lisääntynyt? Kysymykseen haetaan vastausta logististen regressioanalyysien avulla. Logistinen regressioanalyysi on käyttökelpoinen tutkimusmenetelmä tilanteissa, joissa tutkija haluaa selittää tai ennustaa jonkin ilmiön esiintymistä tai esiintymättömyyttä joukolla ennustemuuttujia, jotka voivat olla joko numeerisia tai laatueroasteikollisia. Se on saman kaltainen kuin tavanomainen regressioanalyysi, mutta mallin estimointi perustuu muuttujien logaritimuunnoksiin (ks. Hosmer ja Lemeshow 2000). Logistisen regressioanalyysin kertoimien avulla voidaan estimoida selittävien muuttujien vaikutusta selitettävään muuttujaan todennäköisyyksinä.

Tarkastelen erikseen viiden puolueen (Sdp, keskusta, kokoomus Skdl/vasemmistoliitto ja vihreät) kannatukseen vaikuttavia tekijöitä vuosina 1974, 1978, 1982, 1990, 1995 ja 1999. Tarkasteltavat vuodet on valittu siten, että voidaan tarkastella vastaajien äänestysaikomuksia vaalikauden loppupuolella mahdollisimman lähellä seuraavia eduskuntavaaleja. Tällä asetelmalla pyritään siihen, että vastaajan päätöksentekotilanne muistuttaa mahdollisimman paljon edessä olevien eduskuntavaalien päätöksentekotilannetta. Jos käytettäisiin heti eduskuntavaalien jälkeen tehtyjä mielipidemittauksia, edeltävien vaalien puoluekannalla luultavasti voitaisiin selittää selvästi paremmin haastatteluhetken puoluevalintaa kuin vaalikauden loppupuolella tehdyissä mielipidemittauksissa. Puolueiden ajankohtaistutkimukset eivät tässä suhteessa ole aivan ihanteellisia tutkimusongelman testaamista varten. Vuoden 1995 haastattelut on tehty vaalikampanjan aikana kuukausi ennen vaaleja. Vuoden 1999 mittaus on tehty kaksi kuukautta ennen vaaleja. Muut mittaukset on tehty noin puoli vuotta ennen vaaleja. On siis mahdollista, että vuosien 1995 ja 1999 aineistoissa puoluejohdon merkitys korostuu muita mittauksia enemmän sen takia, että kyseiset mittaukset on tehty vaalikampanjan aikana.

Taulukkojen 5–9 logistisissa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on dummy-muuttuja, joka saa arvon 1, jos vastaaja on ilmoittanut äänestävänsä tarkastelun kohteena olevaa puoluetta. Muilla haastatelluilla muuttujan arvo on 0. Puolueuskollisuusmuuttuja on niin ikään dummy-muuttuja. Se saa arvon 1, jos vastaaja on ilmoittanut äänestäneensä tarkastelun kohteena olevaa

puoluetta edellisissä vaaleissa. Muilla haastatelluilla muuttujan arvo on 0.

Tyytyväisyyttä hallituksen toimintaan kuvaava muuttuja jakaantuu kolmeen luokkaan, hallituksen toimintaan tyytyväisiin, hallituksen toimintaan tyytymättömiin ja niihin, joilla ei ole kantaa hallituksen toiminnasta. Logistisissa regressioanalyysissä hallituksen toimintaan tyytyväiset ovat vertailuryhmä, johon kahta muuta ryhmää verrataan. Tarkasteluajanjakoina ovat istuneet seuraavat hallitukset: keväällä 1974 Sorsa I, syksyllä 1978 Sorsa Iib, syksyllä 1982 Sorsa IIIa, syksyllä 1990 Holkeri, helmikuussa 1995 Aho, tammikuussa 1999 Lipponen I.

Arviot puoluejohtajien taitavuudesta jakaantuvat kolmeen luokkaan, puoluejohtoa taitavana pitäviin, puoluejohtoa taitamattomana pitäviin ja niihin, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta. Vertailuryhmänä käytetään puoluejohtoa taitavana pitävien ryhmää. Kahta muuta ryhmää verrataan tähän ryhmään. Vuoden 1999 regressioanalyysissä muuttuja jakaantuu vain kahteen luokkaan, puoluejohtoa taitamattomana pitäviin ja niihin, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta. Tässä tapauksessa vertailuryhmänä ovat ne, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta.

Taulukoissa 5–9 esitettävät logistisen regressioanalyysin kertoimet ovat e^B -kertoimia (Hosmer ja Lemeshow 2000, 49–62). Nämä kertoimet ovat tulkinnan kannalta havainnollisempia kuin logistisen regressioanalyysin varsinaiset regressiokertoimet (B). e^B -kertoimille ei toistaiseksi ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä. Kysymys on asiasta, jota englanninkielellä kuvataan termillä *odds ratio*. Käytän tässä artikkelissa *odds ratio*-termin suomenkielisenä vastineena sanaa *kerroinsuhde*. Se kuvaa todennäköisyyksien suhdeluvun suhdelukua.

Jotta logistista regressioanalyysiä tuntemattomalle lukijalle selviäisi mistä on kysymys, havainnollistan asiaa yksinkertaisella, taulukossa 4 esitettävällä esimerkillä. Siinä esitetään vuoden 1999 haastatteluaineistosta vastaajien lukumäärät ryhmiteltynä sen mukaan, aikoivatko he äänestää Sdp:tä vuoden 1999 eduskuntavaaleissa vai eivät ja ilmoittivatko he äänestäneensä Sdp:tä vuoden 1995 eduskuntavaaleissa vai eivät. Taulukossa 4 on laskettu Sdp:tä kannattavien ja muiden vastaajien lukumääri-

en suhdeluku niiden keskuudessa, jotka kannattivat Sdp:tä vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ($149/102 = 1,46078$). Näin laskettua suhdeluku nimitetään englannin kielessä sanalla *odds*. Tälle termille ei valitettavasti ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Usein se suomenetaan sanalla vedonlyöntisuhde. Lääketieteessä ja joillakin muilla alueilla käytetään suomenoksena sanaa riski. Ei tunnu kuitenkaan kovin luontevalta sanoa, että ”riski äänestää puoluetta A kasvaa, jos henkilö on aikaisemminkin äänestänyt samaa puoluetta”. Paremman puutteessa käytän tässä artikkelissa termiä *todennäköisyysuhde* sanan odds suomenoksena. Odds on kahden todennäköisyyden suhde ($p/1-p$).

Samalla tavalla on taulukossa 4 laskettu Sdp:tä kannattavien ja muiden vastaajien lukumäärän suhdeluku niiden keskuudessa, jotka eivät äänestäneet Sdp:tä vuoden 1995 eduskuntavaaleissa ($34/937 = 0,03629$). Kerroinsuhde (odds ratio) on kahden edellä mainitun todennäköisyysuhteen (odds) suhde ($1,46078/0,03629 = 40,25$).

Jos Sdp:n kannatusta vuonna 1999 selittäväsä logistisessa regressioanalyysissä olisi vain yksi, Sdp:n kannattamista vuonna 1995 kuvaava prediktori, analyysistä saatava e^B -kerroin eli kerroinsuhde olisi juuri edellä mainittu 40,25. Jos logistiseen regressioanalyysiin otetaan mukaan useita prediktoreita, kertoimet alkavat kuitenkin ”elää” aivan samaan tapaan kuin tavanomaisessa regressioanalyysissäkin.

Regressiokertoimien merkitsevyyttä on taulukoissa 5–9 testattu Waldin testillä (Hosmer ja Lemeshow 2000, 16–17). Sillä testataan, ovatko regressiokertoimet (B) nolasta poikkeavia. Kun B saa arvon 0, niin e^B saa arvon 1. Täten

Waldin testillä testataan samalla sitä, poikkeavatko kerroinsuhteet tilastollisesti merkitsevästi ykkösestä. Kerroinsuhde 1 tarkoittaa sitä, että tarkasteltavien todennäköisyysuhteiden välillä ei ole eroa.

Koko regressiomallin selityskyvyn kuvaajana esitetään $-2 \log$ likelihood -kerroin (mt., 36–40 ja sen pohjalta laskettu Nagelkerken R^2 -kerroin (Norušis 1999, 45–47). Nagelkerken R^2 -kerrointa voidaan tulkita vähän samaan tapaan kuin kokonaiskorrelaatiokertoimen neliötä tavallisessa regressioanalyysissä, vaikka suoraa rinnastusta tavallisen regressioanalyysin kokonaiskorrelaatiokertoimen neliöön ei voida tehdä. Taulukoissa 5–9 esitetään jokaisella sarakeella myös toinen Nagelkerke R^2 -kerroin. Se on laskettu mallista, jossa prediktorina on vain puolueuskollisuusmuuttuja. Jos alempi Nagelkerken R^2 -kerroin on huomattavasti ylempää kerrointa pienempi, muut kuin puolueuskollisuutta kuvaavat prediktorit parantavat selvästi mallin selityskykyä.

Sosialidemokraattinen puolue

Sosialidemokraattisen puolueen kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit on esitetty taulukossa 5. Niistä käy ilmi, että aikaisempi puoluekanta on jokaisessa mallissa paras puoluevalinnan selittäjä. Jokaisessa mallissa aikaisempi puoluekanta selittää tilastollisesti erittäin merkitsevästi haastatteluajankohdan puoluevalintaa kerroinsuhteen vaihdelta 27:n (vuonna 1995) ja 89:n (vuonna 1978) välillä. 1990-luvun malleissa kerroinsuhteet ovat kuitenkin pienempiä kuin 1970-luvun malleissa. Se kertoo puolueuskollisuuden heikkenemisestä

Taulukko 4. Sdp:n kannattamisen kerroinsuhde vuonna 1999, kun selittävänä muuttujana on Sdp:n kannattaminen vuonna 1995.

	Sdp:n kannattaminen 1999		Todennäköisyysuhteet
	A Ei kannata Sdp:tä	B Kannattaa Sdp:tä	B/A
Kannatti Sdp:tä v. 1995	102	149	1,46078
Ei kannattanut Sdp:tä v. 1995	937	34	0,03629

Odds ratio eli *kerroinsuhde* = $1,46078/0,03629 = 40,25$

Taulukko 5. Sosialidemokraattisen puolueen kannatusta selittävät logistiset regressio-analyysit.

	1974	1978	1982	1990	1995	1999
Puolueuskollisuus	77,23 ***	89,20 ***	66,88 ***	39,25 ***	27,36 ***	41,35 ***
Tyytyväisyys hallituksen toimintaan						
Hallituksen toimintaan tyytyväiset (vertailuryhmä)	***	***		**	***	***
Ei kantaa hallituksen toiminnasta	1,00	0,55 *	0,68	0,34 **	1,05	0,26 **
Hallituksen toimintaan tyytymättömät	0,28 ***	0,27 ***	0,64 (*)	0,69	3,06 ***	0,19 ***
Arvio puoluejohdon taitavuudesta						
Puoluejohtoa taitavana pitävät (vertailuryhmä)	***			*	***	
Ei kantaa puoluejohdon taitavuudesta	0,39 ***	0,76	0,69 (*)	0,50 (*)	0,59 *	
Puoluejohtoa taitamattomana pitävät	0,39 (*)	0,66		0,64	0,22 ***	0,19 ***
Vakio	0,21 ***	0,13 ***	0,15 ***	0,14 ***	0,08 ***	0,10 ***
-2 log likelihood	660,6	611,9	811,3	562,6	816,2	521,8
Nagelkerke R ²	0,66	0,65	0,58	0,51	0,53	0,60
Nagelkerke R ² (puolueuskollisuus)	0,63	0,62	0,58	0,49	0,47	0,49
Tapausten lukumäärä	1 222	1 210	1 294	1 017	1 461	1 298

Selitettävä muuttuja

Selitettävällä muuttujalla on arvo 1, jos vastaaja on ilmoittanut äänestävänsä Sdp:tä, jos eduskuntavaalit olisivat nyt (haastatteluhetki). Muilla haastatelluilla selitettävän muuttujan arvo on 0.

Selittävät muuttujat

Puolueuskollisuusmuuttujan arvo on 1, jos vastaaja on ilmoittanut äänestäneensä Sdp:tä edellisissä vaaleissa. Muilla vastaajilla puolueuskollisuusmuuttujan arvo on 0.

Tyytyväisyyttä hallituksen toimintaan kuvaava muuttuja jakaantuu kolmeen luokkaan, hallituksen toimintaan tyytyväisiin, hallituksen toimintaan tyytymättömiin ja niihin, joilla ei ole kantaa hallituksen toiminnasta. Regressioanalyyseissä hallituksen toimintaan tyytyväiset ovat vertailuryhmä, johon kahta muuta ryhmää verrataan. Vuoden 1999 regressioanalyyseissä muuttuja jakaantuu vain kahteen luokkaan, tyytymättömiin ja niihin, joilla ei ole kantaa hallituksen toiminnasta. Tässä tapauksessa vertailuryhmänä ovat ne, joilla ei ole kantaa.

Arviot puoluejohdon taitavuudesta jakaantuvat kolmeen luokkaan, puoluejohtoa taitavana pitäviin, puoluejohtoa taitamattomana pitäviin ja niihin, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta. Puoluejohtoa taitavana pitävät ovat vertailuryhmä, johon muita ryhmiä verrataan.

Regressiokertoimet

Taulukossa esitettävät regressiokertoimet ovat e^B-kertoimia eli kerroinsuhteita (odds ratio).

Esimerkiksi vuoden 1974 regressiomallissa puolueuskollisuusmuuttujan kerroin 77,23 tarkoittaa, että Sdp:tä edellisissä vaaleissa äänestäneillä on 77,23 kertaa suurempi todennäköisyys äänestää Sdp:tä kuin niillä, jotka eivät äänestäneet edellisissä vaaleissa Sdp:tä.

Regressiokertoimien merkitsevyys

Regressiokertoimien merkitsevyys on testattu Waldin statistiikalla. Merkitsevyystasot on regressiokertoimien alapuolella ilmoitettu seuraavasti

*** tilastollisesti merkitsevä riskitasolla 0,001

** tilastollisesti merkitsevä riskitasolla 0,01

* tilastollisesti merkitsevä riskitasolla 0,05

(*) tilastollisesti merkitsevä riskitasolla 0,10

Regressiomallin selityskyky

Koko regressiomallin selityskyvyn kuvaajana esitetään sekä -2 log likelihood -kerroin että sen pohjalta laskettu Nagelkerken R² -kerroin. Alempi Nagelkerke R² -kerroin kuvaa sellaisen regressiomallin selityskykyä, jossa prediktorina on vain puolueuskollisuusmuuttuja.

ajan kuluessa, mikä kävi ilmi jo taulukosta 3.

Vastaaajien tyytyväisyys hallituksen toimintaan näyttää myös vuoden 1982 mallia lukuun ottamatta selittävän tilastollisesti merkitsevästi Sdp:n kannatusta. Vuotta 1982 lukuun ottamatta hallituksen toimintaan tyytyväisten ryhmä eroaa tilastollisesti merkitsevästi muista ryhmistä. 1970-luvun malleissa hallituksen (Sorsa I ja Sorsa IIb) toimintaan tyytymättömien todennäköisyysuhde (odds) kannattaa Sdp:tä oli vain runsas neljäsosa verrattuna hallituksen toimintaan tyytyväisten todennäköisyysuhteeseen kannattaa Sdp:tä. Vuonna 1999 Lipposen hallituksen toimintaan tyytymättömien todennäköisyysuhde kannattaa Sdp:tä oli vain viidesosa verrattuna hallituksen toimintaan tyytyväisten todennäköisyysuhteeseen kannattaa Sdp:tä. Helmikuussa 1995 Ahon hallitukseen tyytymättömillä oli kolme kertaa suurempi todennäköisyysuhde kannattaa Sdp:tä kuin hallitukseen tyytyväisillä.

1990-luvulla hallitusten toimintaan tyytymättömiä oli huomattavasti enemmän kuin edellisinä vuosikymmeninä. Regressiomalleista näemme, että hallituksen toimintaan tyytyväisten

ja tyytymättömien puoluevalinnat eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Kun Sdp on ollut oppositiossa, haastateltujen tyytymättömyys hallituksen toimintaan on lisännyt heidän todennäköisyyttään kannattaa Sdp:tä. Kun Sdp on ollut hallituksessa, tyytymättömyys hallituksen toimintaan on vähentänyt vastaaajien todennäköisyyttä kannattaa Sdp:tä.

Sdp:n puoluejohdon taitavuutta koskevien arviointien vaikutus puolueen kannatukseen näyttää ajan kuluessa muuttuneen siten, että kielteisillä arvioinneilla oli vuosina 1995 ja 1999 aikaisempaa suurempi vaikutus Sdp:n kannatukseen. Vuonna 1995 puoluejohtoa taitamattomana pitävien todennäköisyysuhde kannattaa Sdp:tä oli vain viidesosa verrattuna niihin, jotka pitivät puoluejohtoa taitavina. Vuonna 1999 puoluejohtoa taitamattomana pitävien todennäköisyysuhde kannattaa Sdp:tä oli viidesosa verrattuna niihin, joilla ei ollut kantaa puoluejohdon taitavuudesta. Mutta vuoden 1999 mallissa tämä tarkoittaa myös sitä, että niillä jotka eivät pitäneet Sdp:n johtoa taitamattomana, oli viisi kertaa suurempi todennäköisyysuhde kan-

Taulukko 6. Keskustapuolueen/Suomen Keskustan kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit.

	1974	1978	1982	1990	1995	1999
Puolueuskollisuus	106,73 ***	116,35 ***	134,68 ***	67,06 ***	33,33 ***	30,29 ***
Tyytyväisyys hallituksen toimintaan						
Hallituksen toimintaan tyytyväiset (vertailuryhmä)				**	***	***
Ei kantaa hallituksen toiminnasta	0,94	0,65	1,54	2,74 **	0,58	0,43
Hallituksen toimintaan tyytymättömät	0,62	1,02	0,79	1,61	0,23 ***	3,30
Arvio puoluejohdon taitavuudesta						
Puoluejohtoa taitavana pitävät (vertailuryhmä)	*	(*)	(*)	*	***	
Ei kantaa puoluejohdon taitavuudesta	0,55 *	0,63 (*)	0,61 (*)	0,59 *	0,60	
Puoluejohtoa taitamattomana pitävät	0,21 (*)	0,25		0,47 *	0,21 ***	0,31 ***
Vakio	0,06 ***	0,07 ***	0,06 ***	0,06 ***	0,14 ***	0,04 ***
-2 log likelihoud	461,8	513,6	515,7	543,5	559,8	584,2
Nagelkerke R ²	0,62	0,62	0,64	0,51	0,57	0,52
Nagelkerke R ² (puolueuskollisuus)	0,61	0,61	0,63	0,49	0,47	0,47
Tapausten lukumäärä	1 222	1 210	1 294	1 017	1 461	1 298

Taulukon selitykset samat kuin taulukossa 5 sillä erolla, että tarkasteltavana puolueena on keskustapuolue/Suomen Keskusta.

nattaa Sdp:tä verrattuna niihin, jotka pitivät Sdp:n puoluejohtoa taitamattomana.

Keskusta

Keskustapuolue/Suomen Keskustan kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit on esitetty taulukossa 6. Sosialidemokraattien tapaan puolueuskollisuusmuuttuja selittää parhaiten myös keskustapuolueen kannatusta ja myös keskustan kannatusta selittävissä malleissa puolueuskollisuuden merkitys puoluekannan selittäjänä on ajan mittaan selvästi vähentynyt.

1970- ja 1980-luvun punamulta- ja kansanrintahallitusten kaudella vastaajien tyytyväisyydellä hallituksen toimintaan ei näyttänyt olleen mitään vaikutusta keskustan kannatukseen. Keskusta oli tuolloin eräänlainen ”ikuinen hallituspuolue”, jonka kannatus rakentui voimakkaasti maatalouden ja maaseudun intressien varaan. 1990-luvulla hallituksen toiminnan arviointi alkoi vaikuttaa keskustankin kannatukseen. Syksyllä 1990 Holkerin hallitukseen tyytyväisillä oli selvästi pienempi todennäköisyys kannattaa keskustapuoluetta kuin muilla vastaajilla, mutta vastaavasti, niillä jotka eivät olleet tyytyväisiä Holkerin hallituksen toimintaan oli lähes kolminkertainen todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa Holkerin hallitukseen tyytyväisiin verrattuna. Se enteili keskustan vaalivoittoa vuoden 1991 eduskuntavaaleissa.

Helmikuussa 1995 Ahon hallitukseen tyytymättömien todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa oli vain runsas viidesosa verrattuna hallituksen toimintaan tyytyväisten todennäköisyysuhteeseen kannattaa keskustaa. Tammi-kuussa 1999 Lipposen hallitukseen tyytymättömien todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa oli yli kolme kertaa suurempi kuin hallituksen toimintaan tyytyväisten todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa.

Hallitus-oppositio-asetelma näkyy aivan samalla tavalla kuin sosialidemokraateillakin. Kun keskusta on ollut hallituksessa, tyytymättömyys hallituksen toimintaan on vähentänyt vastaajien todennäköisyyttä kannattaa keskustaa. Kun keskusta on ollut oppositiossa, tyytymättömyys hallituksen toimintaan on lisännyt vastaajien todennäköisyyttä kannattaa keskustaa.

Puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot se-

littävät vuosien 1995 ja 1999 regressiomalleissa keskustan kannatusta selvästi paremmin kuin aikaisempien vuosien malleissa. Vuosien 1995 ja 1999 malleissa kertoimet ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Puoluejohtoa taitamattomana pitävien todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa on huomattavasti pienempi kuin muiden todennäköisyysuhde kannattaa keskustaa. Mutta vuoden 1999 mallissa on samalla kysymys siitä, että vastaajat, jotka eivät pitäneet keskustan johtoa taitamattomana, kannattivat keskustaa kolme kertaa suuremmalla todennäköisyysuhdeella kuin keskustan johtoa taitamattomana pitäneet. Keskustan vaalivoitto vuoden 1999 eduskuntavaaleissa selittynee osittain sillä, että sekä tyytymättömyys Lipposen I hallituksen toimintaan että korkea luottamus keskustan puoluejohdon taitavuuteen lisäsivät keskustan kannatusta.

Kokoomus

Kokoomuksen kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit on esitetty taulukossa 7. Sdp:n ja keskustan tapaan puolueuskollisuusmuuttuja on myös kokoomuksen kannatuksen paras ennustaja. Sen merkitys on kuitenkin 1990-luvulla paljon edellisiä vuosikymmeniä pienempi.

Hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi selittää kokoomuksen kannatusta paremmin kuin minkään muun puolueen kannatusta, ja vaikutukset ovat olleet tilastollisesti erittäin merkitseviä kaikilla tarkasteltavilla ajanjaksoilla. Kokoomuksen pitkän oppositiokauden aikana hallituksen toimintaan tyytymättömillä oli yli kaksinkertainen ja vuonna 1978 lähes nelinkertainen todennäköisyysuhde kannattaa kokoomusta verrattuna hallituksen toimintaan tyytyväisiin. Niinpä kokoomuksen kannatus (osuus äänistä) kasvoi vuodesta 1972 alkaen kaikissa eduskuntavaaleissa ja kääntyi laskuun vasta vuoden 1991 eduskuntavaaleissa, joissa kokoomus ensimmäisen kerran 25 vuoteen kilpaili hallituspuolueena. Syksyn 1990 mielipidemittaukseen perustuvassa regressiomallissa hallituksen toimintaan tyytymättömien todennäköisyysuhde kannattaa kokoomusta on vain 0,14 verrattuna hallituksen toimintaan tyytyväisten todennäköisyysuhdeeseen kannattaa kokoomusta. Millään muulla tässä artikkelissa analy-

Taulukko 7. Kansallisen Kokoomuksen kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit.

	1974	1978	1982	1990	1995	1999
Puolueuskollisuus	177,94 ***	143,81 ***	177,08 ***	38,34 ***	44,80 ***	44,71 ***
Tyytyväisyys hallituksen toimintaan						
Hallituksen toimintaan tyytyväiset (vertailuryhmä)	***	***	***	***	***	***
Ei kantaa hallituksen toiminnasta	0,88	2,28 *	1,38	0,97	0,72	0,19 **
Hallituksen toimintaan tyytymättömät	3,52 ***	3,88 ***	2,53 ***	0,14 ***	0,39 ***	0,30 ***
Arvio puoluejohdon taitavuudesta						
Puoluejohtoa taitavana pitävät (vertailuryhmä)	***	**	***	*	***	
Ei kantaa puoluejohdon taitavuudesta	0,14 ***	0,49 **	0,34 ***	0,53 *	0,81	
Puoluejohtoa taitamattomana pitävät	0,16 **	0,21 *		1,07	0,28 ***	0,09 ***
Vakio	0,06 ***	0,03 ***	0,09 ***	0,15 ***	0,08 ***	
-2 log likelihoid	365,2	459,9	575,8	528,8	588,4	590,5
Nagelkerke R2	0,65	0,65	0,69	0,47	0,55	0,56
Nagelkerke R2 (puolueuskollisuus)	0,58	0,63	0,66	0,38	0,49	0,51
Tapausten lukumäärä	1 222	1 210	1 294	1 017	1 461	1 298

Taulukon selitykset samat kuin taulukossa 5 sillä erolla, että tarkasteltavana puolueena on Kansallinen Kokoomus.

soidulla puolueella hallituksen toimintaa koskeva arviointi ei selitä puolueen kannatusta yhtä paljon kuin kokoomuksen kannatusta vuonna 1990. Kokoomus menettikin vuoden 1991 eduskuntavaaleissa lähes 140 000 ääntä ja 13 kansanedustajan paikkaa.

Hallitus-oppositio-asetelma on vaikuttanut kokoomuksen kannatukseen samaan tapaan kuin sosialidemokraattien ja keskustan kannatukseenkin. Puolueen oppositiokaudella hallituksen toimintaan kohdistuva tyytymättömyys on lisännyt puolueen kannatusta. Puolueen hallituskaudella hallituksen toimintaan kohdistuva tyytymättömyys on vähentänyt puolueen kannatusta.

Puoluejohdon taitavuutta koskevat arvioinnit selittävät kokoomuksen kannatusta tilastollisesti merkitsevästi kaikilla tarkasteltavilla vuosikymmenillä. Kokoomuksen noustua hallitukseen puoluejohtoa koskevan arvioinnin vaikutus puolueen kannatukseen näyttää aluksi (Holkerin hallituksen kaudella) pienentyneen voimistuakseen taas Ahon ja Lipposen hallituskausilla.

Tammikuun 1999 regressiomallissa vastaajien arviot kokoomuksen puoluejohdon taitavuudesta

erottelevat jyrkästi ryhmien todennäköisyyttä kannattaa kokoomusta. Puoluejohtoa taitamattomana pitävien todennäköisyysuhde kannattaa kokoomusta on vain 0,09 verrattuna niihin, joilla ei ole kantaa kokoomuksen puoluejohdon taitavuudesta. Ryhmien välinen ero voidaan kuvata myös: niillä, jotka eivät ota kantaa kokoomuksen puoluejohdon taitavuuteen oli 11 kertaa suurempi todennäköisyysuhde kannattaa kokoomusta verrattuna niihin, jotka pitivät puolueen johtoa taitamattomana.

Suomen Kansan Demokraattinen Liitto/ Vasemmistoliitto

Suomen Kansan Demokraattisen Liiton/Vasemmistoliiton kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit on esitetty taulukossa 8. Edellä tarkasteltujen puolueiden tapaan saman puolueen äänestäminen edellisissä vaaleissa on Skdl/vasemmistoliiton kohdallakin puolueen kannatuksen paras ennustaja. Sen merkitys kuitenkin vaihtelee aikakaudesta toiseen. Syksyn 1990 mallissa puolueuskollisuus selittää vasemmistoliiton kannatusta huomattavasti enemmän kuin muina ajanjaksoina. Se johtuu siitä, että vasemmiston

Taulukko 8. Suomen Kansan Demokraattisen Liiton/Vasemmistoliiton kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit.

	1974	1978	1982	1990	1995	1999
Puolueuskollisuus	267,46 ***	190,11 ***	144,16 ***	66,57 ***	201,19 ***	91,24 ***
Tyytyväisyys hallituksen toimintaan						
Hallituksen toimintaan tyytyväiset (vertailuryhmä)	**			**		
Ei kantaa hallituksen toiminnasta	0,97	0,66	1,33	9,26 **		0,46
Hallituksen toimintaan tyytymättömät	2,81 **	1,07	1,67	8,25 **	täyd	1,41
Arvio puoluejohdon taitavuudesta						
Puoluejohtoa taitavana pitävät (vertailuryhmä)	**	***	***	*		
Ei kantaa puoluejohdon taitavuudesta	0,28 ***	0,29 ***	0,33 ***	0,38 *		
Puoluejohtoa taitamattomana pitävät	0,22 *	0,22 *		0,97	0,32 (*)	0,22 **
Vakio	0,06 ***	0,07 ***	0,04 ***	0,01 ***	0,01 ***	0,02 ***
-2 log likelihoid	328,3	383,7	383,7	232,6	210,0	306,4
Nagelkerke R ²	0,69	0,69	0,65	0,40	0,57	0,51
Nagelkerke R ² (puolueuskollisuus)	0,67	0,67	0,63	0,34	0,57	0,49
Tapausten lukumäärä	1 222	1 210	1 294	1 017	1 461	1 298

Taulukot selitykset samat kuin taulukossa 5 sillä erolla että tarkasteltavana puolueena on Suomen Kansan Demokraattinen Liitto/Vasemmistoliitto. Vuosien 1995 ja 1999 regressioanalyysissä puoluejohdon taitavuutta käsittelevän muuttujan vertailuryhmänä ovat vastaajat, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta.

poliittinen toiminta oli vuonna 1990 murrosvaiheessa. Sekä Skp:n että Skdl:n toiminta oli päätetty lakkauttaa ja niiden tilalle oli perustettu uusi vasemmistoliitto, joka osallistui ensimmäisen kerran eduskuntavaaleihin vuonna 1991. Puolueen vakiinnutettua asemansa puolueuskollisuus taas kasvoi. Tämä sama havainto näkyy taulukossa 3.

Hallituksen toimintaa koskeva arviointi ei näytä selittävän Skdl/vasemmistoliiton kannatusta yhtä hyvin kuin Sdp:n ja kokoomuksen kannatusta. Näyttää siltä, että vuosien 1975, 1991 ja 1995 eduskuntavaalit ovat olleet vaaleja, joissa kansalaisten tyytymättömyys hallituksen toimintaan on lisännyt Skdl/vasemmistoliiton kannatusta. Syksyllä 1974 tyytymättömyys perustui vuoden 1973 öljykriisiin ja siihen, että Skdl oli vuoden 1972 eduskuntavaalien jälkeen jätetty oppositioon. Syksyllä 1990 Holkerin sinipunahallitukseen kohdistuva tyytymättömyys auttoi vasta perustettua vasemmistoliittoa saamaan kannatusta. Vasemmistoliiton kannatuksen todennäköisyysuhde on vuoden 1990 mallissa hallituksen toimintaan tyytymät-

tömien keskuudessa yli kahdeksan kertaa suurempi kuin hallituksen toimintaan tyytyväisten keskuudessa. Vuonna 1995 Ahon porvarilliseen enemmistöhallitukseen kohdistuva tyytymättömyys auttoi vasemmistoliittoa nostamaan kannatustaan. Helmikuun 1995 mallissa (Ahon hallitus) selitys on tältä osin täydellinen. Kaikki jotka ilmoittivat kannattavansa vasemmistoliittoa olivat myös hallituksen toimintaan tyytymättömiä. Sen takia tyytyväisyyttä hallituksen toimintaan kuvaavaa muuttujaa ei ole lainkaan mukana vasemmistoliiton vuoden 1995 regressiomallissa.

Muista puolueista poiketen puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot näyttävät vaikuttaneen Skdl:n kannatukseen eniten 1970- ja 1980-luvuilla. Vuosien 1974 ja 1978 mielipidemittausten aikana Skdl:n puheenjohtajana oli Ele Alenius. Vuoden 1982 mielipidemittauksen aikana puoluetta johti Kalevi Kivistö. Vuosien 1990 ja 1995 mielipidemittausten aikana Claes Andersson johti Vasemmistoliittoa, vuonna 1999 Suvi-Anne Siimes.

Vuosina 1974 ja 1978 Skdl:n puoluejohtoa

taitavana pitäneiden todennäköisyysuhde kannattaa Skdl:ää oli yli kolme kertaa suurempi verrattuna niihin, joilla ei ollut kantaa puoluejohdon taitavuudesta ($1/0,28 = 3,6$; $1/0,29 = 3,4$). Vuonna 1982 Skdl:n puoluejohtoa taitavana pitävillä oli kolme kertaa suurempi todennäköisyysuhde kannattaa Skdl:ää verrattuna niihin, joilla ei ollut kantaa Skdl:n puoluejohdon taitavuudesta. Tulosta voisi ehkä tulkita niin, että Ele Alenius ja Kalevi Kivistö vaikuttivat henkilökohtaisilla johtajuusominaisuuksiltaan merkittävästi puolueensa kannatukseen.

Vihreä liitto

Vihreän liiton kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit on esitetty taulukossa 9. Vihreiden kannatusta tarkastellaan vain 1990-luvun eduskuntavaaleja edeltävistä mielipidemittauksista. Tyytyväisyyttä vihreiden puoluejohdon on puolueiden ajankohtaistutkimuksissa mitattu vasta 1990-luvun alusta alkaen.

Myös vihreillä puolueuskollisuusmuuttuja selittää parhaiten kannatusta. Koska tarkasteltavana on mallit vain kolmelta ajanjaksol-

ta, on mahdotonta tehdä päätelmiä puolueuskollisuusmuuttujan merkityksen muutoksesta ajan kuluessa.

Kansalaisten arviot hallituksen toiminnan onnistuneisuudesta eivät näytä lainkaan vaikuttaneen vihreän liiton kannatukseen. Vihreä liitto on ainoa tässä artikkelissa tarkastelluista puolueista, jonka kannatus näyttää olevan riippumaton siitä, kuinka tyytyväisiä tai tyytymättömiä kansalaiset ovat olleet hallituksen toimintaan. Tyytymättömyys hallituksen toimintaan ei näytä tilastollisesti merkitsevästi lisänneen vihreiden kannatusta edes silloin, kun puolue oli oppositiossa. Frekvenssijakautumissa on pieniä, sinänsä loogisen suuntaisia eroja. Vuosina 1990 ja 1995 vihreiden kannatus oli hallitukseen tyytymättömien ryhmässä suhteellisesti tarkastellen vähän suurempi kuin hallituksen toimintaan tyytyväisten ryhmässä. Vuoden 1999 mittauksessa vihreiden kannatus oli hallitukseen tyytyväisten ryhmässä prosentuaalisesti vähän suurempi kuin hallituksen toimintaan tyytymättömien ryhmässä. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Vihreä liitto vaihtaa puoluejohtajaansa kah-

Taulukko 9. Vihreän liiton kannatusta selittävät logistiset regressioanalyysit.

	1990	1995	1999
Puolueuskollisuus	46,68 ***	30,85 ***	37,93 ***
Tyytyväisyys hallituksen toimintaan			
Hallituksen toimintaan tyytyväiset (vertailuryhmä)			
Ei kantaa hallituksen toiminnasta	1,29	1,24	0,82
Hallituksen toimintaan tyytymättömät	1,58	1,50	0,96
Arvio puoluejohdon taitavuudesta			
Ei kantaa puoluejohdon taitavuudesta (vertailuryhmä)			
Puoluejohtoa taitamattomana pitävät	0,65	0,25 ***	0,48 (*)
Vakio	0,04 ***	0,03 ***	0,05 ***
-2 log likelihoud	427,8	481,9	457,9
Nagelkerke R2	0,14	0,31	0,33
Nagelkerke R2 (puolueuskollisuus)	0,14	0,28	0,32
Tapausten lukumäärä	1 017	1 461	1 298

Taulukon selitykset samat kuin taulukossa 5 sillä erolla, että tarkasteltavana puolueena on Vihreä liitto. Arviot puoluejohdon taitavuudesta jakaantuvat vain kahteen ryhmään, puoluejohtoa taitamattomana pitäviin ja niihin, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta. Vertailuryhmän muodostavat ne, joilla ei ole kantaa puoluejohdon taitavuudesta.

den tai neljän vuoden välein. Vuoden 1990 mielipidemittausta tehtäessä vihreiden puheenjohtajana oli Heidi Hautala. Vuoden 1995 mittausta tehtäessä puheenjohtajana oli Pekka Haavisto ja vuonna 1999 Satu Hassi. Helmikuun 1995 mittauksesta tehdyssä regressiomallissa vihreiden puoluejohtoa koskeva arviointi selittää tilastollisesti erittäin merkitsevästi puolueen kannatusta. Puoluejohtoa taitamattomana pitävien todennäköisyysuhde kannattaa vihreitä oli vain neljäsosa verrattuna niihin, jotka eivät pitäneet puoluejohtoa taitamattomana. Ja toisin päin tarkasteltuna niillä jotka eivät pitäneet vihreiden puoluejohtoa taitamattomana, oli neljä kertaa suurempi todennäköisyysuhde kannattaa vihreitä verrattuna niihin, jotka pitivät puoluejohtoa taitamattomina.

Johtopäätökset

Artikkelissa on tarkasteltu, onko puolueuskollisuuden merkitys puoluevalinnan selittäjänä viime vuosikymmeninä vähentynyt. Toiseksi on tarkasteltu sitä, onko hallituksen toiminnan tuloksellisuutta koskevan arvioinnin vaikutus puolueiden kannatuksen selittäjänä lisääntynyt. Kolmanneksi on tarkasteltu, onko kansalaisten puoluejohdon taitavuuteen kohdistama arviointi alkanut ajan mittaan ohjata aikaisempaa enemmän kansalaisten puoluevalintoja.

Kysymyksiin on haettu vastauksia analysoimalla neljän suurimman puolueen vuodesta 1973 alkaen Suomen Gallup Oy:llä teettämiä ns. puolueiden ajankohtaistutkimuksia, jotka vuonna 2001 on arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Puolueuskollisuutta on analysoitu tarkastelemalla kuinka suuri osa vastaajista äänestäisi haastatteluhetkellä edelleen samaa puoluetta, mitä he ilmoittivat äänestäneensä edellisissä vaaleissa. Kokonaisuutena ottaen kansalaisten puolueuskollisuus oli 1970- ja 1980-luvuilla yli 80 prosentin tasolla, mistä se on 1990-luvulla laskenut alle 70 prosentin. Vasemmistupuolueiden ja kristillisen liiton kannattajien puolueuskollisuus on vähentynyt keskimääräistä enemmän. Rkp:n kannattajien puolueuskollisuus on laskenut keskimääräistä vähemmän. Liberaalisen kansanpuolueen kannattajien puolueuskollisuus oli heikko 1970-luvulta 1990-luvulle asti.

Hallitus-oppositio-asetelma vaikuttaa puolueiden vaalitulokseen. Jos puolue on hallituksessa, tyytymättömyys hallituksen toimintaan vähentää puolueen kannatusta. Jos puolue on oppositiossa, tyytymättömyys hallituksen toimintaan lisää puolueen kannatusta. Puolueiden välillä on kuitenkin suuria eroja sen suhteen, kuinka paljon hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi vaikuttaa puolueen kannatukseen. Kokoomuksen kannatukseen hallituksen toiminnan arviointi on vaikuttanut selvästi 1970-luvulta alkaen, kokoomuksen pitkän oppositiokauden aikana sen kannatusta lisäten.

Toiseksi eniten hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi on vaikuttanut sosialidemokraattien kannatukseen. Sen sijaan keskustapuolueen kannatus näytti 1970- ja 1980-luvuilla olleen täysin riippumaton siitä, kuinka tyytyväisiä kansalaiset olivat hallituksen toimintaan. Vuodesta 1990 alkaen kansalaisten tyytyväisyys tai tyytymättömyys hallituksen toimintaan on alkanut vaikuttaa myös keskustan kannatukseen. Keskustan hallituskausina tyytymättömyys hallituksen toimintaan on vähentänyt puolueen kannatusta. Puolueen oppositiokausina kansalaisten tyytymättömyys hallituksen toimintaan on lisännyt puolueen kannatusta.

Skdl/vasemmistoliiton kannatukseen hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi on vaikuttanut silloin tällöin. Kansalaisten tyytymättömyys hallituksen toimintaan näyttää lisänneet Skdl/vasemmistoliiton kannatusta lähinnä vuosien 1975, 1991 ja 1995 eduskuntavaaleissa. Kansalaisten tyytyväisyys tai tyytymättömyys hallituksen toimintaan ei näytä lainkaan vaikuttaneen vihreän liiton kannatukseen.

Kokonaisuutena ottaen hallituksen toimintaan kohdistuva arviointi näyttää, ainakin 1990-luvulta alkaen, vaikuttaneen suurten puolueiden (Sdp, Kesk, Kok) kannatukseen enemmän kuin niitä pienempien puolueiden kannatukseen. 1990-luvulta lähtien suomalainen hallituspolitiikka on ollut kolmiodraama, jossa kaksi suurta puoluetta on hallituksessa joidenkin pienempien puolueiden kanssa kolmannen suuren puolueen jäädessä oppositioon. Ilmeisesti kansalaiset hallituksen toimintaa arvioidessaan katsovat, että suurilla puolueilla on harjoitetusta hallituspolitiikasta suurempi vastuu kuin pienillä puolueilla. Myös oppositiossa nimenomaan suurin oppositiopuolue on selvästi lisännyt kannatus-

taan eduskuntavaaleissa 1991, 1995 ja 1999.

Puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot muuttuivat 1990-luvulle tultaessa aikaisempaa kriittisemmiksi. Lisääntyneet puoluejohdon taitamattomuutta koskevat arviot alkoivat myös aikaisempaa selvemmin vaikuttaa puolueiden kannatukseen. Kokoomus poikkeaa tässäkin suhteessa muista puolueista. Puoluejohdon taitavuutta koskevat arviot ovat vaikuttaneet puolueen kannatukseen kaikilla tarkastelun kohteena olevilla vuosikymmenillä. Negatiiviset arviot puoluejohdon taitavuudesta ovat 1990-luvulla vaikuttaneet aikaisempaa enemmän Sdp:n ja keskustan kannatukseen. Muista puolueista poiketen Skdl:n puoluejohdon taitavuutta koskevat (positiiviset) arviot näyttävät 1970- ja 1980-luvulla vaikuttaneen puolueen kannatukseen enemmän kuin vasemmistoliiton kannatukseen 1990-luvulla.

Hallituksen toimintaa ja puoluejohdon taitavuutta koskeva arviointi ovat alkaneet vaikuttaa aikaisempaa enemmän varsinkin Sdp:n ja keskustan kannatukseen. Myös kokoomuksen kannatukseen ne ovat vuosina 1995 ja 1999 vaikuttaneet merkittävästi, mutta niiden vaikutus kokoomuksen kannatukseen ei ole lisääntynyt yhtä paljon kuin Sdp:n ja keskustan kannatukseen.

On kuitenkin ennenaikaista yksioikoisesti väittää, että kansalaiset ovat alkaneet arvioida hallituksen ja puoluejohtajien toimintaa aikaisempaa tulosvastuullisemmin. 1990-luvun talouslama on mitä ilmeisimmin lisännyt kansalaisten valmiutta rangaista hallituksessa olevia puolueita ja puolueiden johtoa. Eräät vaalitutkimuksen klassikot (Campbell ym. 1960; Key 1966) ovat väittäneet, että äänestäjät ovat yleensäkin taipuvaisempia rankaisemaan hallituspuolueita huonosta talouskehityksestä kuin palkitsemaan niitä hyvästä talouskehityksestä.

Tuloksiin saattaa vaikuttaa myös se, että vuosien 1995 ja 1999 mielipidemittaukset on tehty lähempänä vaalipäivää kuin muut tutkimuksessa analysoidut mielipidemittaukset. Vuoden 1991 eduskuntavaaleista alkaen suuret puolueet ovat vaalikampanjoissaan aktiivisesti pitäneet esillä myös pääministerikysymystä. Sen voi olettaa lisäävän puoluejohdon taitavuutta koskevan arvioinnin vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen. Seuraavien eduskuntavaalien jälkeen tehtävissä analyyseissa voidaan saada aikaisempaa varmempi kuva siitä, vaikuttaako poliitikkojen tuloksellisuuden terävöitynyt arviointi puoluekannatukseen yhtä paljon myös laman jälkeisissä olosuhteissa.

LÄHTEET

- Budge, Ian ja Dennis Farlie. 1983. *Explaining and Predicting Elections: Issue Effects and Party Strategies in Twenty-Three Democracies*. London: Allen & Unwin.
- Campbell, Angus, P. Converse, W. Miller ja D. Stokes. 1960. *The American Voter*. New York: Wiley.
- Dalton, Russell, Scott Flanagan ja Paul Beck (toim.). 1984. *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Evans, Geoffrey (toim.). 1999. *The End of Class Politics? Class voting in comparative perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- FSD1001–FSD1038. *Puolueiden ajankohtaistutkimukset 1974–1999*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Gidengil, Elisabeth, André Blais, Nivitte Neil ja Richard Nadeau. 2000. *Do Election Campaigns Prime Leadership? Evidence from Recent Canadian Elections*. Paper prepared for the ECPR Joint Session of Workshops, Copenhagen, April 14–19th, 2000.
- Hosmer, David W. ja Stanley Lemeshow. 2000. *Applied Logistic Regression*. Second Edition. New York: John Wiley & Sons.
- Karvonen, Lauri ja Stein Kuhnle (toim.). 2001. *Party Systems and Voter Alignment Revisited*. London: Routledge.
- Key, V. O. 1966. *The Responsible Electorate*. New York: Vintage.
- Lewis-Beck, Michael S. 1990. *Economics and Elections: The Major Western Democracies*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- McAllister, Ian. 1996. Leaders. Teoksessa Lawrence LeDuc, Richard Niemi ja Pippa Norris, *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Thousand Oaks: Sage.
- Mendelsohn, Matthiew. 1993. Television's Frames in the 1988 Canadian Election. *Canadian Journal of Communication* 18, 149–171.
- Mendelsohn, Matthiew. 1994. The Media's Persuasive Effects: The Priming of Leadership in the 1988 Canadian Election. *Canadian Journal of Political Science* 27, 81–97.
- Mendelsohn, Matthiew. 1996. The Media and Interpersonal Communications: The Priming of Issues, Leaders and Party Identification. *The Journal of Politics* 58, 112–125.

- Mughan, Anthony. 1993. Party Leaders and Presidentialism in the 1992 British Election: A Postwar Perspective. Teoksessa David Denver, Pippa Norris, David Broughton ja Colin Rallings (toim.): *British Elections and Parties Yearbook, 1993*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Mughan, Anthony. 2000. Media and the Presidentialization of Parliamentary Elections. Basingstoke: Palgrave.
- Norušis, Marija. 1999. *SPSS Regression Models 10.0*. Chicago: SPSS Inc.
- Paloheimo, Heikki. 2001. *Vasen koukku, oikea suora*. Turku: Boxing Books.
- Paloheimo, Heikki, Matti Wiberg ja Hannu Koiranen. 1993. Hallitus ostaa ääniä – ja kansa maksaa. *Poliittikka* 35:2, 77–93.
- Pesonen, Pertti, Risto Sänkiaho ja Sami Borg. 1993. *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Porvoo: WSOY.
- Rose, Richard ja Ian McAllister. 1990. *The Loyalties of Voters: A Lifetime Learning Model*. London: Sage.
- Wattenberg, Martin. 1991. *The Rise of Candidate-Centered Politics: Presidential Elections of the 1980s*. Cambridge, MA: Harvard University Press.